

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
Кафедра основ медицини

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
декан факультету здоров'я
та фізичного виховання
Едуард СИВОХОП
“28” червня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ОСНОВИ КЛІНІЧНОЇ ПАТОЛОГІЇ В КАРДІОЛОГІЇ ТА
ПУЛЬМОНОЛОГІЇ**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень
Галузь знань	22 Охорона здоров'я
Спеціальність	227 Терапія та реабілітація
Спеціалізація	227.01 Фізична терапія
Освітня програма	Фізична терапія, ерготерапія
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Ужгород 2024

Робоча програма навчальної дисципліни «**Основи клінічної патології в кардіології та пульмонології**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **22 Охорона здоров'я**, спеціальності **227 Терапія та реабілітація**, спеціалізація **227.01 Фізична терапія**, освітньої програми «**Фізична терапія, ерготерапія**»

Розробники: **Ксенія МЕЛЕГА, к. мед. н., доцентка, зав. кафедри основ медицини**

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні **кафедри основ медицини**

протокол № 4 від «26» червня 2024 р.

Завідувачка кафедри Ксенія МЕЛЕГА

Схвалено науково-методичною комісією факультету здоров'я та фізичного виховання

протокол № 12 від «27» червня 2024 р.

Голова науково-методичної комісії Фелікс ФІЛАК

© Ксенія МЕЛЕГА, 2024 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	3	-
Кількість модулів – 3	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 3	5	-
	Лекції:	
	16	-
	Практичні (семінарські):	
	28	-
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: письмова, усна відповідь	Самостійна робота:	
	46	-
	Індивідуальна (курсова) робота	
	30	-

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «**Основи клінічної патології в кардіології та пульмонології**» є формування теоретичних знань, практичних навичок та умінь з основ кардіології та пульмонології, набуття загальних і фахових компетентностей, визначених освітньо-професійною програмою, необхідних для проведення заходів фізичної терапії, ерготерапії у пацієнтів із захворюваннями серцево-судинної та дихальної системи.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 01. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 02. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 03. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 06. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 08. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК 09. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 12. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Професійні компетентності за професійним стандартом «Асистент фізичного терапевта»:

3.03 Здатність до професійної комунікації

3.07 Здатність до пошуку та отримання надійної, достовірної та науково обґрунтованої інформації, необхідної для професійної діяльності асистента фізичного терапевта, з різних джерел, в тому числі з використанням інформаційних і комунікаційних технологій

3.08 Здатність до узагальнення, аналізу, синтезу та оцінювання отриманої інформації, необхідної для професійної діяльності асистента фізичного терапевта

3. 10 Здатність виконувати поставлені завдання під керівництвом фізичного терапевта

Перелік трудових функцій (професійних компетентностей) за трудовою дією або групою трудових дій:

A2 Здатність вести записи та відповідну документацію з фізичної терапії.

B1 Здатність проводити обстеження осіб з руховими порушеннями.

B2 Здатність реалізовувати програму фізичної терапії.

D1 Здатність визначати рівень функціонування особи з руховими порушеннями, використовуючи біопсихосоціальний підхід розуміння здоров'я людини.

E1 Здатність приймати участь у освітній, просвітницькій діяльності з питань фізичної терапії.

Спеціальні (фахові) компетентності спеціальності (СК):

СК 02. Здатність аналізувати будову, нормальний та індивідуальний розвиток людського організму та його рухові функції.

СК 03. Здатність трактувати патологічні процеси та порушення і застосовувати для їх корекції придатні засоби фізичної терапії, ерготерапії.

СК 04. Здатність враховувати медичні, психолого-педагогічні, соціальні аспекти у практиці фізичної терапії, ерготерапії.

СК 05. Здатність провадити безпечну для пацієнта/клієнта та практикуючого фахівця практичну діяльність з фізичної терапії, ерготерапії у травматології та ортопедії, неврології

та нейрохірургії, кардіології та пульмонології, а також інших областях медицини.

СК 06. Здатність виконувати базові компоненти обстеження у фізичній терапії та/або ерготерапії: спостереження, опитування, вимірювання та тестування, документувати їх результати.

СК 07. Здатність допомогти пацієнту/клієнту зрозуміти власні потреби, обговорювати та пояснювати зміст і необхідність виконання програми фізичної терапії та ерготерапії.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «**Основи клінічної патології в кардіології та пульмонології**» є опанування таких навчальних дисциплін освітньої програми (ОП):

- ОК 1 Українська мова за професійним спрямуванням
- ОК 2 Іноземна мова
- ОК 4 Комп'ютерна техніка та методи математичної статистики
- ОК 5 Латинська мова і медична термінологія
- ОК 8 Анатомія людини
- ОК 11 Фізіологія людини
- ОК 15 Вікова анатомія і фізіологія
- ОК 14 Фармакологія
- ОК 19 Методи дослідження у фізичній терапії
- ОК 20 Науково-дослідна робота у фізичній терапії
- ОК 25 Пропедевтика внутрішньої медицини
- ОК 28. Основи фізичної терапії
- ОК 35 Інструментальні методи функціональної діагностики та клініко-лабораторні дослідження
- ОК 41 Пропедевтична клінічна практика у фізичній терапії

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «**Фізична терапія, ерготерапія**», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Спілкуватися усно та письмово українською та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування; складати документи, у тому числі іноземною мовою (мовами).	ПРН 02
Використовувати сучасну комп'ютерну техніку; знаходити інформацію з різних джерел; аналізувати вітчизняні та зарубіжні джерела інформації, необхідної для виконання професійних завдань та прийняття професійних рішень.	ПРН 03
Застосовувати методи й інструменти визначення та вимірювання структурних змін та порушених функцій організму, активності та участі (додаток 3), трактувати отриману інформацію.	ПРН 06
Трактувати інформацію про наявні у пацієнта/клієнта порушення за Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ) та Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей та підлітків (МКФ ДП).	ПРН 07
Діяти згідно з нормативно-правовими вимогами та нормами професійної етики.	ПРН 08

Застосовувати сучасні науково-доказові дані у професійній діяльності.	ПРН 12
Вербально і невербально спілкуватися з особами та групами співрозмовників, різними за віком, рівнем освіти, соціальною і професійною приналежністю, психологічними та когнітивними якостями тощо, у мультидисциплінарній команді.	ПРН 15
Оцінювати результати виконання програм фізичної терапії та ерготерапії, використовуючи відповідний інструментарій, та за потреби, модифікувати поточну діяльність.	ПРН 17
Оцінювати себе критично, засвоювати нову фахову інформацію, поглиблювати знання за допомогою самоосвіти, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег.	ПРН 18

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Основи клінічної патології в кардіології та пульмонології**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Знати: етіологію, патогенез, основні діагностичні ознаки, класифікацію, особливості перебігу, методи діагностики захворювань серцево-судинної та бронхолегеневої системи; можливості лікування, профілактики, фізичної терапії та ерготерапії пацієнтів з кардіологічною та пульмологічною патологією.	ПРН 03 ПРН 07 ПРН 18
Розуміти: сутність виявлених на основі фізикальних, інструментальних і лабораторних методів дослідження структурних змін та порушених функцій організму при патології серцево-судинної і дихальної системи.	ПРН 06 ПРН 12
Оволодіти: вмінням співбесіди з пацієнтом, який страждає на кардіологічну або пульмонологічну патологію за стандартною схемою опитування хворого; дотримуватися принципів деонтології та етики у професійній діяльності; опанувати навичками визначення провідних симптомів та синдромів поширених захворювань кардіореспіраторної системи, адекватно вибирати методи й інструменти оцінки/діагностики виявлених порушень, трактувати отримані результати; розвинути вміння використовувати їх для вибору адекватних реабілітаційних засобів та контролю ефективності програми фізичної терапії у хворих з захворюваннями серцево-судинної та дихальної системи; ефективно провадити професійну діяльність, застосовуючи сучасні науково-доказові дані; аргументувати інформацію для прийняття рішень, нести відповідальність за них у професійних ситуаціях.	ПРН 06 ПРН 07 ПРН 08 ПРН 12 ПРН 15 ПРН 17
Аналізувати результати клінічних обстежень, лабораторних та інструментальних методів діагностики; розвинути вміння використовувати їх для вибору адекватних реабілітаційних засобів та контролю ефективності програми фізичної терапії у хворих з патологією внутрішніх органів; аналізувати вітчизняні та зарубіжні джерела інформації, знаходити інформацію з різних джерел, необхідну для виконання професійних завдань та прийняття професійних рішень.	ПРН 03 ПРН 07 ПРН 17 ПРН 18
Розвинути здатність студентів до творчого поєднання теоретичних знань і практичних навичок; використання медичної греко-латинської термінології у визначенні основних проявів захворювань серцево-судинної та бронхолегеневої системи та у використанні в професійній лексиці; поглиблення базових знань з допомогою самоосвіти; демонструвати вміння методично вірно викласти результати опрацювання сучасних літературних джерел з проблем діагностики, лікування та фізичної терапії у пацієнтів з діагнозом кардіологічної і пульмонологічної патології у вигляді курсової	ПРН 02 ПРН 03 ПРН 12 ПРН 18

роботи.	
Оцінювання готовності студента адекватно вибрати методи й інструменти оцінки/діагностики для визначення симптомів та синдромів поширених захворювань серцево-судинної та дихальної системи, прогнозувати, планувати, встановлювати та коректувати цілі програми фізичної терапії відповідно до наявних ресурсів і оточення у клініці внутрішньої медицини.	ПРН 06 ПРН 07 ПРН 08 ПРН 17 ПРН 18

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Методи навчання при вивченні дисципліни

Пояснювально-ілюстративний метод. Студенти здобувають знання, слухаючи лекцію, з навчальної або методичної літератури у "готовому" вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, вони залишаються в межах репродуктивного (відтворювального) мислення.

Репродуктивний метод. Застосування вивченого на основі зразка, моделі діяльності або загально прийнятих підходів під час практичних занять. Діяльність тих, кого навчають, є алгоритмічною, тобто відповідає інструкціям, розпорядженням, правилам - в аналогічних до представленого зразка ситуаціях.

Метод проблемного викладення. Використовуючи доцільні джерела й засоби під час лекційних і практичних занять, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, наводить систему доведень, порівнюючи погляди, різні підходи, показує спосіб розв'язання поставленого завдання. Здобувачі-бакалаври стають ніби свідками і співучасниками наукового пошуку.

Пошуковий, або евристичний метод. Використовується в тій чи іншій мірі у всіх формах навчальних занять та під час індивідуальної чи самостійної роботи студента. Його сутність - в організації активного пошуку розв'язання висунутих педагогом (чи самостійно сформульованих) пізнавальних завдань, в визначених випадках під керівництвом лектора, або на основі наведених прикладів і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але його поетапно скеровує й контролює педагог або самі студенти на основі роботи над навчально-методичною літературою.

Дослідницький метод. Після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань та короткого усного або письмового інструктажу ті, кого навчають, самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й виміри, наприклад, об'єму та інтенсивності фізичного навантаження, виконують інші пошукові дії. Ініціатива, самостійність, творчий пошук виявляються в дослідницькій діяльності найповніше. Методи навчальної роботи безпосередньо переходять у методи, які імітують, а іноді й реалізують науковий пошук.

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- тести;
- ситуаційні задачі;
- виконання письмових завдань;
- відповіді на практичних заняттях;
- демонстрація практичних навичок;
- групові завдання з використанням імітаційних ігор на заняттях;
- презентації результатів виконаних завдань;
- співбесіда за результатами самостійної роботи;
- написання і захист курсової роботи;
- іспит.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: індивідуальне усне опитування, тестовий контроль (I-II рівня), вирішення ситуаційних задач, письмовий теоретичний контроль, виконання індивідуальних та групових навчальних завдань.

Форма модульного контролю: модульна контрольна робота (письмово); курсова робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: екзамен (письмово, усно).

Перевірка та оцінювання знань, умінь і практичних навичок студентів здійснюються за 100-бальною, ECTS та національною шкалами (табл.5.1).

Таблиця 5.1. Загальна шкала оцінювання: рейтингова, національна та ЄКТС

Шкала ЄКТС	Диференційована шкала	Недиференційована шкала	Мін. бал - Макс. бал
A	Відмінно	Зараховано	90-100
B	Добре		82-89
C			74-81
B	Задовільно		64-73
E			60-63
Fx	Незадовільно	Не зараховано	35-59
F			0-34

Таблиця 5.2. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	50	100
8	9	8	9	8	8		

T1, T2 ... – теми

Таблиця 5.3. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T7	T8	T9	T10	T11	T12	50	100
8	9	8	9	8	8		

T7, T12 ... – теми

Таблиця 5.4. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти за виконання курсової роботи (модуль 3)

Написання та оформлення роботи		Захист роботи	Сума
Зміст роботи	Оформлення та		

	ілюстрації		
40	20	40	100
60			

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	6	20	6	20	-	-
Лабораторні заняття (допуск, виконання та захист)	-	-	-	-		
Комп'ютерне тестування при тематичному оцінюванні	6	10	6	10		
Письмове тестування при тематичному оцінюванні	-	-	-	-		
Індивідуальна робота (курсова робота)	-	-	-	-	1	100
Виконання завдань самостійної роботи	6	20	6	20		
Презентація	-	-	-	-		
Реферат	-	-	-	-		
Есе	-	-	-	-		
Модульна контрольна робота	1	50	1	50		
Разом		100		100		

Критерії модульного поточного оцінювання

Поточне модульне оцінювання проводиться шляхом проведення тестового контролю знань на заняттях, опитування студентів під час занять, виконання практичних індивідуальних і групових навчальних завдань, перевірки домашніх завдань, аналізу відвідування та відробок пропущених занять. В ході поточного контролю, за кожен вид навчальної роботи студент отримує оцінку за національною чотирибальною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно), яка потім переводиться у рейтингові бали.

При оцінюванні засвоєння матеріалу кожного заняття модуля студенту виставляються оцінки за 4-бальною (традиційною) шкалою з використанням таких критеріїв оцінювання.

Оцінка «відмінно» виставляється за умови, якщо студент знає зміст заняття та лекційний матеріал у повному обсязі, ілюструючи відповіді різноманітними прикладами; дає вичерпні точні та ясні відповіді без будь-яких навідних питань; викладає матеріал без помилок і неточностей; вільно вирішує тестові і ситуаційні задачі, а також виконує практичні завдання будь-якого рівня складності.

Оцінка «добре» виставляється, якщо студент знає зміст заняття та добре його розуміє, відповіді на питання викладає правильно, послідовно і систематично, але вони не є вичерпними, хоча на додаткові питання студент відповідає без помилок; вирішує всі задачі і виконує практичні завдання, відчувуючи складнощі лише у найважчих випадках.

Оцінка «задовільно» ставиться студентові на основі знання всього змісту заняття та при задовільному рівні його розуміння. Студент спроможний вирішувати спрощені завдання за допомогою навідних питань; частково вирішує задачі та виконує практичні навички, відчуваючи складнощі в ряді простих випадків; не спроможний самостійно систематично викласти відповідь, але на прямо поставлені прості запитання відповідає вірно.

Оцінка «незадовільно» виставляється у випадках, коли знання і уміння студента є нижчими за критерії задовільної оцінки.

У робочій програмі був застосований такий принцип конвертації традиційної системи оцінювання в бали (таблиця 5.5):

Таблиця 5.5

Конвертація традиційної системи оцінювання в бали:

Традиційна оцінка	Конвертація у бали
«5»	10-8
«4»	7-5
«3»	4-2
«2»	1 (0 балів за знання та 1 бал – за присутність на занятті)

Відпрацювання пропущених практичних занять здійснюється згідно графіка відробок у визначений час в чергових викладачів. При цьому потрібно показати написаний від руки конспект з пропущеної теми, пройти тестовий контроль та усно відповісти на поставлені питання, виконати практичне завдання, визначене викладачем (напр, вирішити ситуаційну задачу за визначеною темою).

Оцінювання самостійної роботи студентів:

Оцінювання самостійної роботи студентів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних навчальних занять, контролюється при змістовому та підсумковому модульному контролі.

Кількість балів за різні види індивідуальної самостійної роботи студента залежить від її обсягу і значимості, але не більше 20 балів (табл. 5.6). Ці бали додаються до суми балів, набраних студентом за поточну навчальну діяльність.

Таблиця 5.6. Критерії оцінювання самостійної роботи студентів

Бали	Критерії оцінювання
20-18	Студент повною мірою розкриває питання, винесені для самостійного опрацювання, вільно оперує поняттями і науковою термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми і здатний аргументовано її доводити.
17-12	Загалом матеріал самостійної роботи викладений достатньо повно, але студент припускається певних помилок при виконанні завдань, винесених для самостійного опрацювання, трапляються неточності, деякі питання розкриті неповністю.
11-6	Студент неповністю розкриває питання, винесені для самостійного опрацювання, слабо розуміє їх сутність, намагається робити висновки, але при цьому припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно, непослідовно.
5-1	Виконана робота виглядає нашвидку зробленою чи незакінченою. Наявні значні фактичні помилки, незрозумілості, незрозуміння теми або невідповідність викладеного матеріалу передбаченій темі для самостійного опрацювання.

У таблиці 5.7 наведена шкала модульного поточного оцінювання з дисципліни (модуль 1, 2). Таким чином, оцінка за модульне поточне оцінювання складається з оцінок за тестовий контроль на заняттях (1-10 балів), усної відповіді на теоретичні питання (1-10 балів), оцінок за виконання практичних індивідуальних та групових завдань на заняттях (1-10 балів), самостійної роботи студента (1-20 балів). Причому, засвоєння матеріалу під час поточного контролю оцінюється максимально у 50 балів.

Таблиця 5.5. Шкала модульного поточного оцінювання з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1, 2	
	Кількість балів	Максимальна кількість балів
Тестовий контроль знань на заняттях (<i>середня оцінка за результатами тестів</i>)	1-10	10
Усна відповідь на теоретичні питання (<i>середня оцінка за результатами усної або письмової відповіді</i>)	1-10	10
Виконання практичних індивідуальних та групових практичних завдань на заняттях (<i>середня оцінка за результатами виконання завдань</i>)	1-10	10
Самостійна робота (<i>за якість виконаних завдань</i>)	1 -20	20
Разом		50

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Упродовж семестру з дисципліни проводиться 2 модульні контрольні роботи (МКР). МКР проводиться наприкінці кожного змістового модулю і складається з вирішення тестових завдань та теоретичних питань (додаток 1) і ситуаційних задач. До МКР допускаються всі студенти. На виконання письмової МКР відводиться до двох академічних годин. Кожен студент виконує окремий варіант завдань. В кожному варіанті є 10 тестових завдань, 1 теоретичне питання, 1 ситуаційна задача. На кожне тестове питання дається 5 варіантів відповідей. Правильними можуть бути від однієї до 5 відповідей. Правильна відповідь за кожний окремий тест оцінюється в 3 бали (максимально 30 балів), за теоретичне питання та ситуаційну задачу у 10 балів (максимально 20 балів). За допомогою письмової МКР оцінюється ступінь освоєння пройденого матеріалу за максимальною рейтинговою оцінкою – 50 балів.

Окремим важливим і обов'язковим видом самостійної роботи студента є **індивідуальна робота у вигляді написання курсової роботи**, що передбачає успішне оволодіння не тільки навчальним матеріалом, але й навичками науково-дослідницької і творчої діяльності. Мета написання курсової роботи полягає в тому, щоб виробити у студентів стійку зацікавленість до наукового пошуку, допомогти набутти досвід роботи з літературними джерелами, розвинути вміння аналізувати й узагальнювати зібраний матеріал, оволодіти навичками наукового стилю викладу результатів роботи і висновків, навчитись пов'язувати теорію з практикою фахівця з фізичної терапії. Курсова робота з навчальної дисципліни «*Основи клінічної патології в кардіології та пульмонології*» – це індивідуальне завдання, що передбачає теоретичний аналіз спеціальної науково-методичної літератури, обґрунтування плану обстеження, алгоритму постановки реабілітаційного діагнозу, інтерпретацію результатів відповідних методів дослідження, планування відновних заходів у пацієнтів з конкретними захворюваннями серцево-судинної та дихальної системи. Курсова робота є творчим вирішенням конкретної задачі щодо об'єктів діяльності фахівців з фізичної терапії (освоєння алгоритму дій щодо оцінки симптомів, планування обстежень, постановки реабілітаційного діагнозу та планування заходів фізичної терапії у пацієнтів з серцево-судинною та бронхолегеневою патологією), виконана студентом самостійно під керівництвом викладача згідно із завданням, на основі набутих з даної та суміжних дисциплін знань та умінь.

Критерії оцінювання курсової роботи

Курсова робота, остаточно оформлена згідно вимог, подається студентом на кафедру для перевірки та попереднього оцінювання науковим керівником не пізніше, ніж за тиждень до дня захисту курсових робіт, встановленого деканатом. Науковий керівник у 5-денний термін зобов'язаний перевірити роботу і прийняти рішення щодо рекомендації до захисту, де вона оцінюється комісією за шкалами ECTS та національною (максимально 100 балів).

На захисті курсової роботи студент коротко (5-8 хв.) доповідає основні положення теми, її актуальність, мету, завдання дослідження, отримані результати і висновки, вказує їхню теоретичну і практичну значущість, відповідає на задані питання. У процесі підготовки доповіді рекомендовано підготувати ілюстративний матеріал (слайди, мультимедійну презентацію).

Оцінка із захисту курсової роботи виставляється за узгодженням членів комісії. Керівник роботи обов'язково присутній на захисті курсової роботи. Студент, який не представив курсову роботу або отримав при захисті оцінку «незадовільно», до здачі екзамену з дисципліни не допускається і повинен в установлений термін з урахуванням зауважень і рекомендацій комісії повторно захищати роботу. Оцінка, що визначена комісією, є остаточною.

Критерії оцінки курсової роботи наведені у таблиці 5.7.

Таблиця 5.7. Критерії оцінювання курсової роботи

№ з/п	Складові оцінки	Кількість балів
Оцінка за оформлення роботи		
1	Оформлення роботи: наявність обкладинки, титульної сторінки згідно вимог	0-5
2	Дотримання вимог до розміщення тексту на сторінках, ілюстрацій і таблиць	0-5
3	Структура роботи (наявність вступу, основних розділів, висновків, списку використаних джерел); дотримання вимог до встановлених обсягів кількості сторінок	0-10
	Разом:	0-20
Оцінка за змістове наповнення роботи		
1	Формулювання актуальності, мети і завдань, новизни та практичного значення роботи	0-5
2	Відповідність змістового наповнення основних розділів роботи темі, меті та завданням дослідження	0-15
3	Стилістика та логічність викладення матеріалу: правильне використання спеціальної термінології, грамотність літературної української мови	0-10
4	Відповідність висновків поставленим завданням	0-5
5	Бібліографія: наявність робіт останніх п'яти років; оформлення бібліографії відповідно до діючих стандартів; дотримання етики посилань	0-5
	Разом:	0-40
Оцінка за захист роботи		
	Якість доповіді студента, спроможність чітко та лаконічно викласти основні результати дослідження	0-15
	Повнота та логічність відповідей на поставлені питання	0-10
	Якість проведеної презентації (якість представлених слайдів, їх зміст, володіння презентаційним матеріалом)	0-15
	Разом:	0-40
	Загальна оцінка за курсову роботу	0-100

Загальна оцінка за виконання курсової роботи проводиться за 100-бальною шкалою і складається з таких оцінок: оцінки за написання та оформлення роботи (60 балів) та оцінки за захист роботи (40 балів) (див. табл. 5.4). Оцінка за написання та оформлення курсової роботи виставляється керівником до захисту роботи. Перевірка та оцінювання курсової роботи здійснюються комісією за 100-бальною шкалою оцінювання (табл. 5.7), а також – за шкалами ECTS та національною (див. табл. 5.1). Таким чином, оцінювання курсової роботи за 4-бальною (традиційною) шкалою відповідає таким критеріям оцінювання:

А) оцінка « відмінно » (90-100 балів) ставиться, якщо студент:

- 1) показав глибокі теоретичні знання тієї дисципліни, з якої виконана курсова роботи;
- 2) оволодів первинними навиками дослідної роботи: збирати дані, аналізувати, творчо осмислювати, формулювати висновки;
- 3) дає свої пропозиції і рекомендації з предмету дослідження;
- 4) виконав роботу грамотно літературною українською мовою;
- 5) оформив роботу у відповідності до вимог і подав її до захисту у визначений кафедрою термін;
- 6) на захисті продемонстрував глибокі знання теми дослідження, тверде і впевнено відповів на запитання членів комісії.

Б) оцінка « добре » (74-89 балів) ставиться, якщо студент:

- 1) показав досить високі теоретичні знання тієї дисципліни, з якої виконана курсова роботи;
- 2) оволодів первинними навиками дослідної роботи: збирати дані, аналізувати, осмислювати їх, формулювати висновки, але не завжди критично ставиться до використаних джерел та літератури;
- 3) дає свої пропозиції і рекомендації з предмету дослідження, однак відчуває труднощі щодо їх обґрунтування;
- 4) виконав роботу грамотно літературною українською мовою, але допустив нечисленні граматичні та стилістичні помилки;
- 5) оформив роботу у відповідності до вимог і подав її до захисту у визначений кафедрою термін;
- 6) на захисті продемонстрував добрі знання з теми дослідження, відповів на запитання членів комісії;

В) оцінка « задовільно » (60-73 бали) ставиться, якщо студент:

- 1) показав достатні теоретичні знання з тієї дисципліни, з якої виконується робота;
- 2) загалом оволодів первинними навиками дослідної роботи: збирати дані, аналізувати, осмислювати їх, формулювати висновки, однак допускає в роботі порушення принципів логічного і послідовного викладу матеріалу, мають місце окремі фактичні помилки і неточності;
- 3) не може сформулювати пропозиції і рекомендації з теми дослідження, або обґрунтувати їх;
- 4) допускає помилки в оформленні роботи та у використанні спеціальної термінології;
- 5) допускає численні граматичні та стилістичні помилки;
- 6) на захисті продемонстрував задовільні знання з теми дослідження, але не зумів впевнено й чітко відповісти на додаткові запитання членів комісії;

Г) оцінка « незадовільно » (менше 60 балів) ставиться в тому разі, якщо студент на захисті проявив повне незнання досліджуваної проблеми, не зумів задовільно відповісти на поставлені питання, що свідчить про несамотійне виконання курсової роботи.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Підсумковий модульний контроль з дисципліни проводиться у вигляді екзамену наприкінці 5 семестру навчання і дає можливість визначити кінцевий ступінь рівня і якості засвоєння студентами теоретичних знань та практичних вмінь і навичок з даної дисципліни. Максимальна оцінка з підсумкового (семестрового) контролю становить 100 балів.

Підсумкова модульна оцінка з навчальної дисципліни визначається як середнє арифметичне результатів 3-х змістових модулів та виставляється за 100-бальною шкалою, шкалою ЄКТС та національною шкалою. Переведення даних 100-бальної шкали у оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС здійснюється в порядку, зазначеному в таблиці 5.1.

Студенти, підсумкова модульна оцінка яких становить 35-59 балів, зобов'язані пройти підсумковий (семестровий) контроль у формі екзамену, що передбачено робочим навчальним планом.

Критеріями оцінок для визначення рівня знань студентів під час проведення екзаменів та заліків, прийнятими в ДВНЗ «УжНУ», є:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінку «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ, ЛІКУВАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ ЗАХВОРЮВАНЬ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ

Тема 1. Атеросклероз. Ішемічна хвороба серця. Стенокардія.

Тема 2. Гострий інфаркт міокарда.

Тема 3. Артеріальна гіпертензія, нейроциркуляторна дистонія.

Тема 4. Міокардити та кардіоміопатії.

Тема 5. Вади серця: вроджені та набуті.

Тема 6. Серцева недостатність.

Модуль 2. ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ, ЛІКУВАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ ЗАХВОРЮВАНЬ БРОНХОЛЕГЕНЕВОЇ СИСТЕМИ

Тема 7. Пневмонія.

Тема 8. Бронхіальна астма.

Тема 9. Бронхіт, хронічне обструктивне захворювання легень.

Тема 10. Плеврит та плевральний випіт.

Тема 11. Інфекційно-деструктивні захворювання бронхолегеневої системи.

Тема 12. Легенева недостатність, хронічне легеневе серце.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1. Основи діагностики, лікування та профілактики захворювань серцево-судинної системи						
Тема 1. Атеросклероз. Ішемічна хвороба серця. Стенокардія.	8	2	2			4
Тема 2. Гострий інфаркт міокарда.	8	2	2			4
Тема 3. Артеріальна гіпертензія, нейроциркуляторна дистонія.	8	2	2			4
Тема 4. Міокардити та кардіоміопатії.	8	2	2			4
Тема 5. Вади серця: вроджені та набуті.	6		2			4
Тема 6. Серцева недостатність.	6		2			4
Модульна контрольна робота № 1	2		2			
Разом за змістовим	46	8	14			24

модулем 1						
Модуль 2. Основи діагностики, лікування та профілактики захворювань бронхолегеневої системи						
Тема 7. Пневмонія	8	2	2			4
Тема 8. Бронхіальна астма.	8	2	2			4
Тема 9. Бронхіт, хронічне обструктивне захворювання легень.	8	2	2			4
Тема 10. Плеврит та плевральний випіт.	8	2	2			4
Тема 11. Інфекційно-деструктивні захворювання бронхолегеневої системи.	6		2			4
Тема 12. Легенева недостатність, хронічне легеневе серце.	4		2			2
Модульна контрольна робота № 2	2		2			
Разом за змістовим модулем 2	44	8	14			22
Курсова робота з дисципліни					30	
Усього годин	120	16	28		30	46

6.3. Лекційний курс дисципліни

№ п.п	Назва теми	Кількість год.
Модуль 1. Основи діагностики, лікування та профілактики захворювань серцево-судинної системи		
1.	Тема: Ішемічна хвороба серця, стенокардія: основи діагностики, лікування та профілактики захворювання	2
2.	Тема: Гострий інфаркт міокарда: основи діагностики, лікування та профілактики захворювання	2
3.	Тема: Артеріальна гіпертензія: основи діагностики, лікування та профілактики захворювання	2
4.	Тема: Міокардити та кардіоміопатії: основи діагностики, лікування та профілактики захворювань	2
	Разом:	8
Модуль 2. Основи діагностики, лікування та профілактики захворювань бронхолегеневої системи		
5.	Тема: Пневмонія: основи діагностики, лікування та профілактики захворювання. Особливості ураження легень при COVID-19	2
6.	Тема: Бронхіальна астма: основи діагностики, лікування та профілактики захворювання	2
7.	Тема: Хронічне обструктивне захворювання легень: основи діагностики, лікування та профілактики захворювання	2
8.	Тема: Плеврит та плевральний випіт: основи діагностики, лікування та профілактики захворювання	2
	Разом:	8

6.4. Темы практичних занять

№ п.п	Назва теми	Кількість год.
Модуль 1. Основи діагностики, лікування та профілактики захворювань серцево-судинної системи		
1.	Ішемічна хвороба серця, стенокардія напруги: етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики	2
2.	Гострий інфаркт міокарда: етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики	2
3.	Есенціальна артеріальна гіпертензія: етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики	2
4.	Міокардити та кардіоміопатії: етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики	2
5.	Набуті вади серця: етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики	2
6.	Серцева недостатність: етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики	2
7.	Модульна контрольна робота № 1	2
	Разом:	14
Модуль 2. Основи діагностики, лікування та профілактики захворювань бронхолегеневої системи		
8.	Пневмонія: етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики. Особливості ураження легень при COVID-19	2
9.	Бронхіальна астма: етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики	2
10.	Хронічне обструктивне захворювання легень: етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики	2
11.	Плеврит та плевральний випіт: етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики	2
12.	Інфекційно-деструктивні захворювання бронхолегеневої системи (абсцес і гангрена легень, бронхоектатична хвороба): етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики	2
13.	Легенева недостатність, хронічне легеневе серце: етіологія, патогенез, класифікація, методи діагностики, принципи лікування та профілактики	2
14.	Модульна контрольна робота № 2	2
	Разом:	14

6.5. Самостійна робота

№ з.п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1. Основи діагностики, лікування та профілактики захворювань серцево-судинної системи		
1.	Тема 1. Атеросклероз. Ішемічна хвороба серця. Стенокардія. Етіологія, патогенез і морфологічний субстрат атеросклерозу. Чинники ризику серцево-судинних захворювань, які пов'язані з атеросклерозом, і загальну оцінку ризику за системою SCORE. Основні клінічні прояви при локалізації атеросклеротичного ураження в різних артеріях організму. Зміни показників ліпідного спектра крові при атеросклерозі та гіпердисліпідеміях. Діагностична цінність інструментальних методів діагностики атеросклерозу і оцінки його вираженості (сонографія, різні варіанти ангіографії). Методи і цілі немедикаментозного і медикаментозного лікування атерогенних гіпердисліпідемій. Методи первинної та вторинної профілактики атеросклерозу і пов'язаних з ним захворювань. Визначення ішемії, ІХС, стенокардії, а також знання чинників, які обумовлюють потребу міокарда в кисні та його доставку. Етіологія, чинники ризику і патогенез ІХС. Класифікація ІХС, Канадську класифікація стабільної стенокардії. Типова і атипова клінічна картина синдрому стенокардії, долікарська медична допомога (ДМД). Особливості клінічного перебігу при хронічних формах ІХС: стабільній стенокардії напруги, післяінфарктному та дифузному кардіосклерозі. Ускладнення хронічних форм ІХС. Методи діагностики при хронічних формах ІХС. Діагностичне значення показників інструментальних методів дослідження при хронічних формах ІХС (ЕКГ, ехоКГ у спокої, навантажувальних тестів з дозованим фізичним навантаженням і ЕКГ-контролем,	4

	фармакологічних стрес-тестів, коронарографії). Методи лікування при хронічних формах ІХС (медикаментозні, хірургічні — аорто-коронарне шунтування, перкутанне коронарне втручання) і їх вплив на прогноз. Методи первинної та вторинної профілактики ІХС.	
2.	Тема 2. Гострий інфаркт міокарда. Поняття «гострий коронарний синдром», визначення і класифікація гострого коронарного синдрому. Особливості клінічної картини гострого коронарного синдрому з елевацією і без елевації сегмента ST. Етіологія і патогенез гострого інфаркту міокарда (ІМ). Варіанти початку гострого ІМ. Клінічна характеристика періодів розвитку ІМ. Ускладнення гострого ІМ. Діагностичне значення показників лабораторних (клінічний аналіз крові, біохімічні маркери некрозу) та інструментальних (ЕКГ, рентгеноконтрастна ангіографія) методів дослідження при гострому ІМ. Загальні підходи до лікування при різних формах гострого коронарного синдрому (медикаментозне і хірургічне), їх вплив на прогноз, значення фізичної терапії хворих на ІМ. Методи первинної та вторинної профілактики захворювання.	4
3.	Тема 3. Артеріальна гіпертензія, нейроциркуляторна дистонія. Етіологічні чинники та теорії патогенезу есенціальної артеріальної гіпертензії (АГ). Вторинні артеріальні гіпертензії, етіологія, патогенез, особливості клінічних проявів у залежності від виду. Класифікація АГ, зокрема залежно від ризику, ураження органів-мішеней. Основні клінічні прояви есенціальної АГ та її ускладнень. Програма лабораторних та інструментальних обстежень з метою виключення симптоматичних (вторинних) АГ, оцінки чинників серцево-судинного ризику, уражень органів-мішеней. Принципи медикаментозного лікування есенціальної АГ. Значення фізичної терапії хворих на есенціальну АГ. Діагностика та ДМД при гіпертонічному кризі. Первинна і вторинна профілактика захворювання. Етіологія, патогенез класифікація нейроциркуляторної дистонії (НЦД). Клінічна картина, методи діагностики НЦД. Тактика ведення хворих на НЦД (немедикаментозне і медикаментозне лікування, заходи фізичної терапії). Діагностика та ДМД при вегетативних кризах (симптоадреналових, вагоінсулярних та змішаних). Первинна та вторинна профілактика НЦД.	4
4.	Тема 4. Міокардити та кардіоміопатії. Визначення, етіологія, патогенез і класифікація міокардиту. Клінічна картина міокардиту, ускладнення захворювання. Роль інструментальних та лабораторних методів у діагностиці міокардиту. Лікування та прогноз при міокардиті. Значення фізичної терапії, методи профілактики. Визначення і класифікація кардіоміопатій. Дилатаційна та гіпертрофічна кардіоміопатія, можливі причини, патоморфологія. Діагностичне значення клініки, даних різних методів дослідження при кардіоміопатіях. Можливості лікування дилатаційної та гіпертрофічної кардіоміопатії. Місце метаболічних кардіоміопатій серед некоронарогенних захворювань міокарда. Основні причини. Критерії діагностики. Кардіоміопатія при гіпер- та гіпотиреозі. Алкогольна кардіоміопатія.	4
5.	Тема 5. Вади серця: вроджені та набуті. Визначення, етіологія, патогенез, загальна характеристика вроджених вад серця (дефект міжпередсердної перегородки, дефект міжшлуночкової перегородки, коарктація аорти, стеноз устя легеневої артерії, тетрада Фалло), сучасні підходи до лікування. Класифікація набутих вад серця. Етіологічні фактори, механізми порушень гемодинаміки і їх компенсації при різних вадах мітрального і аортального клапанів. Діагностичне значення даних інструментальних методів дослідження при цих вадах. Ускладнення і прогноз при мітральних і аортальних вадах серця. Показання до оперативного втручання і його основні види. Значення фізичної терапії при набутих вадах серця. Заходи профілактики. Ендокардити та перикардити, етіологія, патогенез, загальна характеристика, сучасні підходи до лікування.	4
6.	Тема 6. Серцева недостатність. Визначення та етіологічні чинники розвитку хронічної серцевої недостатності (СН). Класифікація хронічної СН. Патогенез різних видів хронічної СН, механізми порушення гемодинаміки та їхньої компенсації. Типова клінічна картину ліво- і правошлуночкової СН, ускладнення хронічної СН. Діагностичне значення методів інструментальних і лабораторних методів дослідження при хронічній СН. Принципи медикаментозного лікування хронічної СН; види немедикаментозного лікування хронічної СН. Заходи фізичної терапії при СН. Прогноз життя та працездатність при хронічній СН. Первинна і вторинна профілактика хронічної СН. Визначення, етіологічні чинники і варіанти гострої СН, діагностика, ДМД при кардіальному набряку легень і кардіогенному шоку.	4
	Разом:	24
Модуль 2. Основи діагностики, лікування та профілактики захворювань бронхолегеневої системи		

7.	Тема 7. Пневмонія Визначення, класифікація, етіологічні чинники, патогенез, шляхи поширення інфекційного збудника при пневмонії. Клінічні прояви (найбільш поширені синдроми при пневмонії), ускладнення. Методи діагностики пневмонії (інструментальні та лабораторні). Принципи лікування пневмонії, медикаментозні засоби. Особливості виникнення, перебігу, діагностики та лікування ураження легень при COVID-19. Сучасні підходи до надання реабілітаційної допомоги пацієнтам з коронавірусною хворобою (COVID-19) та реконвалесцентам у різних періодах. Значення фізичної терапії при пневмонії. Методи профілактики пневмонії.	4
8.	Тема 8. Бронхіальна астма. Поширеність бронхіальної астми (БА). Етіологічні чинники, патогенез БА. Форми БА. Клінічні прояви та зміни об'єктивного статусу при БА. Методи діагностики БА (інструментальні та лабораторні). Ускладнення БА, долікарська медична допомога при нападі ядухи. Підходи до лікування БА: медикаментозний контроль БА, специфічна гіпосенсибілізація. Значення фізичної терапії при БА. Методи профілактики.	4
9.	Тема 9. Бронхіт, хронічне обструктивне захворювання легень. Визначення бронхіту, етіологічні фактори, патогенез, види бронхіту. Клінічні прояви бронхіту. Методи діагностики бронхіту. Підходи до медикаментозного лікування та фізичної терапії при бронхіті. Методи профілактики. Визначення хронічного обструктивного захворювання легень (ХОЗЛ). Поширеність ХОЗЛ. Етіологічні фактори, патогенез ХОЗЛ. Класифікація, клінічні прояви, ускладнення ХОЗЛ. Методи діагностики ХОЗЛ (інструментальні та лабораторні). Принципи лікування ХОЗЛ, медикаментозні засоби. Значення легеневої реабілітації та фізичної терапії при ХОЗЛ. Методи профілактики.	4
10.	Тема 10. Плеврит та плевральний випіт. Визначення плевриту. Етіологічні чинники, патогенез плевритів. Класифікація, клінічні симптоми плевритів. Методи клінічної, лабораторної і інструментальної діагностики плевритів. Показання до плевральної пункції. Підходи до лікування плевритів, медикаментозні засоби. Можливості фізичної терапії при плевриті. Методи профілактики.	4
11.	Тема 11. Інфекційно-деструктивні захворювання бронхолегеневої системи. Поширеність ІДЗ бронхолегеневої системи. Етіологічні фактори, патогенез ІДЗ бронхолегеневої системи. Клінічні прояви абсцесу легень, гангрен легень і бронхоектатичної хвороби. Методи діагностики ІДЗ бронхолегеневої системи. Підходи до лікування ІДЗ бронхолегеневої системи, покази до хірургічного лікування. Можливості фізичної терапії при плевриті. Методи профілактики. Туберкульоз легень, етіологія, патогенез, загальна характеристика, сучасні підходи до лікування та профілактики.	4
12.	Тема 12. Легенева недостатність, хронічне легеневе серце. Визначення, етіологія, патогенез хронічної легеневої недостатності (ХЛН). Клінічні прояви, класифікація, ускладнення. Методи діагностики ХЛН. Принципи лікування ХЛН. Профілактика ХЛН. Визначення, етіологія, патогенез хронічного легеневого серця (ХЛС), класифікація. Клінічна картина та діагностика ХЛС, ускладнення. Принципи лікування, прогноз при ХЛС. Тромбоемболія легеневої артерії (ТЕЛА), етіологія, патогенез, загальна характеристика, сучасні підходи до лікування та профілактики. Муковісцидоз, етіологія, патогенез, загальна характеристика, сучасні підходи до лікування.	2
	Разом за модулем 2	22
	Всього:	46

Примітка. Самостійна робота виконується студентом у вигляді конспекту (реферату) згідно визначених завдань у навчальному зошиті з дисципліни

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Обладнання: мультимедійне обладнання, прилади для оцінки фізіологічних та клінічних показників (апарати для вимірювання тиску; фонендоскопи, пульсоксиметри; пульсометри; спірометри портативні; вимірювальні сантиметрові стрічки).

Методичне забезпечення: конспект лекцій з дисципліни; методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни та написання курсової роботи:

1. Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «Основи патології в кардіології та пульмонології» / Укладач: к.мед.н., доцентка Ксенія МЕЛЕГА. Ужгород, 2021. 60 с.

2. Курсова робота з дисципліни «Основи патології в кардіології та пульмонології»: методичні рекомендації / Укладач: к.мед.н., доцентка Мелега К.П. Ужгород, 2021. 53 с.

3. Обстеження та контроль стану пацієнтів із захворюваннями серцево-судинної та дихальної системи у фізичній терапії. Методичні рекомендації / Укладач: к.мед.н., доцент Мелега К.П. Ужгород, 2025. 136 с.

а також схеми, таблиці, малюнки, презентації; інструктивно-методичні матеріали для проміжного і підсумкового контролю знань; критерії модульно-рейтингового оцінювання знань із навчальної дисципліни.

Програмне забезпечення: інструментарій системи електронного навчання Moodle сайту електронного навчання ДВНЗ «УжНУ» (<https://moodle.uzhnu.edu.ua>), що дозволяє створювати електронні навчальні курси й надавати здобувачам доступ до них за допомогою глобальної мережі Інтернет, організовуючи навчання за принципом «будь-де та будь-коли», в тому числі за дистанційною формою (напр., в умовах карантину та інших надзвичайних ситуацій). Для організації дистанційного навчання студентів використовується також пакет додатків Google Workspace: Google Meet для відеозв'язку при проведенні лекцій, практичних занять, консультацій, контрольних заходів тощо; Google Пошта, Диск, Календар, Клас, Чат тощо.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Григус І. М. Фізична реабілітація в пульмонології : навчальний посібник. 2-ге, виправлене. Рівне : НУВГП, 2018. 258 с.
2. Григус І. М., Брега Л. Б. Фізична терапія в кардіології: навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2018. 268 с.
3. Передерій В.Г., Ткач С.М. Основи внутрішньої медицини / Том I / Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2009. 640 с.
4. Передерій В.Г., Ткач С.М. Основи внутрішньої медицини / Том II / Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2009. 784 с.
5. Сучасні класифікації та стандарти лікування захворювань внутрішніх органів / За ред. проф. Ю.М. Мостового. 22-ге вид., перероб. Київ, Центр ДЗК, 2017. 616 с.
6. Внутрішня медицина: підручник / Н.М. Середюк, Є.М. Нейко, Г.П. Вакалюк та ін.; за ред. Є.М. Нейка. К.: Медицина, 2009. 1104 с.
7. Внутрішня медицина: Підручник: у 3 т. Т. 1 / К.М. Амосова, О.Я. Бабак, В.М. Зайцева та ін.; За ред. проф. К.М. Амосової. К.: Медицина, 2008. 1056 с.
8. Внутрішня медицина: Підручник: у 3 т. Т. 2 / А.С. Свінцицький, Л.Ф. Конопльова, Ю.І. Фещенко та ін.; За ред. проф. К.М. Амосової. К.: Медицина, 2009. 1088 с.
9. Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «Основи патології в кардіології та пульмонології» / Укладач: к.мед.н., доцентка Ксенія МЕЛЕГА. Ужгород, 2021. 70 с.
10. Курсова робота з дисципліни «Основи патології в кардіології та пульмонології»: методичні рекомендації / Укладач: к.мед.н., доцентка Мелега К.П. Ужгород, 2021. 53 с.
11. Обстеження та контроль стану пацієнтів із захворюваннями серцево-судинної та дихальної системи у фізичній терапії. Методичні рекомендації / Укладач: к.мед.н., доцент Мелега К.П. Ужгород, 2025. 136 с.

Допоміжна література:

1. Практикум з внутрішньої медицини: навчальний посібник / К.М. Амосова, Л.Ф. Конопльова, ЛЛ. Сидорова, Г.В. Мостбауер та ін. К.: Український медичний вісник, 2010. 416 с.

2. Основи діагностичних досліджень у фізичній терапії [навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів] / Т. Бойчук, М. Голубєва, О. Левандовський, Л. Войчишин. Л.: ЗУКЦ, 2010. 240 с.
3. Особливості ураження легень при COVID-19 / Ю. І. Феценко, О. А. Голубовська, О. Я. Дзюблик та ін. Український пульмонологічний журнал. 2021. №1. С. 5-14.
4. Внутрішні хвороби: Навч. посібник / За ред. О. О. Якименко. Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2003. 372 с.
5. Богдановська Н.В. Фізична реабілітація хворих різних нозологічних форм. Навчальний посібник. Запоріжжя, 2011. 314с.
6. Івасик Н. Фізична реабілітація при порушенні діяльності органів дихання. Львів, 2012. 192 с.
7. Lutsak I., Litvinenko D., Meleha K., Barabanchyk O., Savchuk A., Maltsev D. Rational Pharmacotherapy of Respiratory Diseases in the COVID-19 Pandemic. International Journal of Pharmaceutical Research&Allied Sciences. 2022. Is. 11 (1). P. 55-60. <https://doi.org/10.51847/RNmW1bre6B>
8. Мелега К., Русин Л., Кіш В. Особливості проведення легеневої реабілітації пацієнтів з респіраторними порушеннями після перенесеної коронавірусної хвороби. Актуальні питання здоров'язбереження, безбар'єрності, фізичної терапії, реабілітації в умовах сьогодення: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 16-17 травня 2024 р., Ужгород / Упорядник: к.мед.н., доц. Мелега К.П. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2024. С. 104-109.
9. Мелега К., Дуткевич-Іванська Ю. Особливості занять фізичною активністю та фізичними вправами при проведенні заходів профілактики неінфекційних захворювань. Актуальні питання фундаментальних дисциплін у медичних закладах вищої освіти: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (16 квітня 2024 року) / упор. д.ю.н., проф. Ю.Ю. Козар. Ужгород – Рівне: ДЗ «ЛДМУ», 2024. С. 171-174.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Навчально-методичні матеріали навчального курсу «Основи патології в кардіології та пульмонології» на сайті електронного навчання ДВНЗ «УжНУ». URL: <https://moodle.uzhnu.edu.ua/course/view.php?id=728>
2. Робоча програма дисципліни «Основи патології в кардіології та пульмонології» на інфоцентрі ДВНЗ «УжНУ». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/36882>
3. Empendium / Портал для лікарів / Внутрішні хвороби. Підручник, заснований на принципах доказової медицини. URL: <https://empendium.com/ua/>
4. Державний експертний центр МОЗ України / Реєстр медико-технологічних документів / Галузеві стандарти та клінічні настанови. URL: https://www.dec.gov.ua/cat_mtd/galuzevi-standarti-ta-klinichni-nastanovi/
5. Наказ МОЗ України «Про затвердження Протоколу надання реабілітаційної допомоги пацієнтам з коронавірусною хворобою (COVID-19) та реконвалесцентам». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0771282-21#Text>
6. Компендіум — лікарські препарати / Підручники / Внутрішня медицина (В.І. Денесюк, О.В. Денесюк, за ред. В.М. Коваленка, 2019). URL: <https://compendium.com.ua/uk/tutorials-uk/>
7. Сучасні класифікації та стандарти лікування захворювань внутрішніх органів. Невідкладні стани в терапії / За ред. проф. Ю.М. Мостового, 2015. URL: https://pidru4niki.com/90176/meditsina/suchasni_klasifikatsiyi_ta_standarti_likuvannya_zahvoryu_van_vnutrishnih_organiv_nevidkladni_stani_v_terapiyi

Питання для контролю теоретичної успішності
Змістовий модуль 1

1. Етіологія, патогенез і морфологічний субстрат атеросклерозу.
2. Чинники ризику серцево-судинних захворювань, які пов'язані з атеросклерозом, загальна оцінка ризику за системою SCORE.
3. Основні клінічні прояви при локалізації атеросклеротичного ураження в різних артеріях організму.
4. Зміни показників ліпідного спектра крові при атеросклерозі та гіпер- та/або дисліпідеміях.
5. Діагностична цінність інструментальних методів діагностики атеросклерозу і оцінки його вираженості.
6. Методи і цілі немедикаментозного і медикаментозного лікування та профілактики атеросклерозу, атерогенних гіпердисліпідемій.
7. Ішемічна хвороба серця (ІХС), етіологія, чинники ризику і патогенез захворювання.
8. Класифікація ІХС, канадська класифікація стабільної стенокардії напруження.
9. Типова і атипова клінічна картина синдрому стенокардії, долікарська медична допомога при нападі стенокардії.
10. Особливості клінічного перебігу при хронічних формах ІХС: стабільній стенокардії напруги, післяінфарктному та дифузному кардіосклерозі. Ускладнення хронічних форм ІХС.
11. Методи діагностики при хронічних формах ІХС. Діагностичне значення показників інструментальних методів дослідження при хронічних формах ІХС (ЕКГ, ехоКГ у спокої, навантажувальних тестів з дозованим фізичним навантаженням і ЕКГ-контролем, фармакологічних стрес-тестів, коронарографії).
12. Методи лікування при хронічних формах ІХС (медикаментозні, хірургічні — аорто-коронарне шунтування, перкутанне коронарне втручання) і їх вплив на прогноз. Методи первинної та вторинної профілактики ІХС.
13. Поняття «гострий коронарний синдром», визначення і класифікація гострого коронарного синдрому. Особливості клінічної картини гострого коронарного синдрому з елевацією і без елевації сегмента ST.
14. Етіологія і патогенез гострого інфаркту міокарда (ІМ). Варіанти початку гострого ІМ.
15. Клінічна характеристика періодів розвитку ІМ. Ускладнення гострого ІМ.
16. Діагностичне значення показників лабораторних (клінічний аналіз крові, біохімічні маркери некрозу) та інструментальних (ЕКГ, рентгеноконтрастна ангиографія) методів дослідження при гострому ІМ.
17. Загальні підходи до лікування при різних формах гострого коронарного синдрому (медикаментозне і хірургічне), їх вплив на прогноз. Значення фізичної терапії хворих на ІМ та методи первинної та вторинної профілактики захворювання.
18. Етіологічні чинники та теорії патогенезу есенціальної артеріальної гіпертензії (АГ). Класифікація АГ, зокрема залежно від ризику, ураження органів-мішеней.
19. Основні клінічні прояви есенціальної АГ та її ускладнень. Діагностика та долікарська медична допомога при гіпертонічному кризі.
20. Програма лабораторних та інструментальних обстежень при есенціальній артеріальній гіпертензії.

21. Принципи медикаментозного лікування есенціальної АГ. Значення фізичної терапії хворих на есенціальну АГ, первинна і вторинна профілактика захворювання.
22. Етіологія, патогенез класифікація нейроциркуляторної дистонії (НЦД).
23. Клінічна картина, методи діагностики НЦД.
24. Тактика ведення хворих на НЦД (немедикаментозне і медикаментозне лікування, значення фізичної терапії). Первинна та вторинна профілактика НЦД.
25. Діагностика та долікарська медична допомога при вегетативних кризах (симптоадреналових, вагоінсулярних та змішаних).
26. Визначення, етіологія, патогенез і класифікація міокардиту.
27. Клінічна картина міокардиту, ускладнення захворювання.
28. Роль інструментальних та лабораторних методів у діагностиці міокардиту.
29. Лікування та прогноз при міокардиті. Значення фізичної терапії, методи профілактики.
30. Визначення і класифікація кардіоміопатій. Дилатаційна та гіпертрофічна кардіоміопатія, можливі причини, патоморфологія.
31. Діагностичне значення клініки, даних різних методів дослідження при кардіоміопатіях.
32. Місце метаболічних кардіоміопатій серед некоронарогенних захворювань міокарда. Основні причини, критерії діагностики.
33. Можливості лікування дилатаційної та гіпертрофічної кардіоміопатії.
34. Класифікація набутих вад серця. Етіологічні фактори, механізми порушень гемодинаміки і їх компенсації при різних вадах мітрального клапану.
35. Етіологічні фактори, механізми порушень гемодинаміки і їх компенсації при різних вадах аортального клапанів.
36. Діагностичне значення даних інструментальних методів дослідження при вадах мітрального та аортального клапану.
37. Ускладнення і прогноз при мітральних і аортальних вадах серця. Показання до оперативного втручання і його основні види. Значення фізичної терапії при набутих вадах серця, заходи профілактики.
38. Визначення та етіологічні чинники розвитку хронічної серцевої недостатності (СН). Класифікація хронічної СН.
39. Патогенез різних видів хронічної СН, механізми порушення гемодинаміки та їхньої компенсації.
40. Типова клінічна картина ліво- і правошлуночкової СН, ускладнення хронічної СН.
41. Діагностичне значення методів інструментальних і лабораторних методів дослідження при хронічній СН.
42. Принципи медикаментозного лікування хронічної СН; види немедикаментозного лікування хронічної СН, значення фізичної терапії при СН, первинна і вторинна профілактика хронічної СН.
43. Визначення, етіологічні чинники і варіанти гострої СН, діагностика, долікарська медична допомога при кардіальному набряку легень і кардіогенному шоку.

Змістовий модуль 2

1. Визначення, класифікація пневмонії, етіологічні чинники, патогенез, шляхи поширення інфекційного збудника при пневмонії.
2. Клінічні прояви (найбільш поширені синдроми при пневмонії), ускладнення.
3. Методи діагностики пневмонії (інструментальні та лабораторні).
4. Принципи лікування пневмонії, медикаментозні засоби. Значення фізичної терапії при пневмонії, методи профілактики.
5. Особливості виникнення та клінічні прояви ураження легень при COVID-19, діагностика та лікувальна тактика.
6. Сучасні підходи до надання реабілітаційної допомоги пацієнтам з коронавірусною хворобою (COVID-19) та реконвалесцентам у різних періодах.
7. Бронхіальна астма (БА): етіологічні чинники, патогенез БА. Форми БА.

8. Клінічні прояви та зміни об'єктивного статусу при БА. Ускладнення БА, долікарська медична допомога при нападі ядухи.
9. Методи діагностики БА (інструментальні та лабораторні).
10. Підходи до лікування БА: медикаментозний контроль БА, специфічна гіпосенсибілізація. Значення фізичної терапії при БА, методи профілактики.
11. Визначення бронхіту, етіологічні фактори, патогенез, види бронхіту.
12. Клінічні прояви бронхіту. Методи діагностики бронхіту.
13. Підходи до медикаментозного лікування та фізичної терапії при бронхіті, методи профілактики.
14. Визначення хронічного обструктивного захворювання легень (ХОЗЛ). Поширеність, етіологічні фактори, патогенез ХОЗЛ.
15. Класифікація, клінічні прояви, ускладнення ХОЗЛ.
16. Методи діагностики ХОЗЛ (інструментальні та лабораторні).
17. Принципи лікування ХОЗЛ, медикаментозні засоби. Значення фізичної терапії при ХОЗЛ, методи профілактики.
18. Визначення плевриту. Етіологічні чинники, патогенез плевритів.
19. Класифікація, клінічні симптоми плевритів. Показання до плевральної пункції.
20. Методи клінічної, лабораторної і інструментальної діагностики плевритів.
21. Підходи до лікування плевритів, медикаментозні засоби, значення фізичної терапії при плевриті, методи профілактики.
22. Інфекційно-деструктивні захворювання (ІДЗ) бронхолегеневої системи: етіологічні фактори, патогенез ІДЗ бронхолегеневої системи.
23. Клінічні прояви абсцесу та гангрен легень.
24. Клінічні прояви бронхоектатичної хвороби.
25. Муковісцидоз, етіологія, патогенез, клінічні прояви захворювання, сучасні підходи до лікування.
26. Методи діагностики (інструментальні та лабораторні) ІДЗ бронхолегеневої системи.
27. Підходи до лікування ІДЗ бронхолегеневої системи, покази до хірургічного лікування. значення фізичної терапії при плевриті, методи профілактики.
28. Визначення, етіологія, патогенез хронічної легеневої недостатності (ХЛН).
29. Клінічні прояви, класифікація, ускладнення хронічної легеневої недостатності.
30. Методи діагностики, принципи лікування ХЛН. Профілактика ХЛН.
31. Визначення, етіологія, патогенез хронічного легеневого серця (ХЛС), класифікація.
32. Клінічна картина та діагностика ХЛС, ускладнення.
33. Принципи лікування, прогноз при ХЛС.

**Базові компоненти обстеження та контролю стану пацієнта/клієнта
ерготерапевтом при порушеннях серцево-судинної та дихальної системи:**

- а. Оцінювання симптомів та порушень з метою визначення їх впливу на заняттєву
- активність пацієнта/клієнта:
  - біль
  - зміни у диханні (задишка, ослаблене, жорстке, патологічне бронхіальне дихання)
  - запаморочення
  - приступ ядухи
  - набряк
  - порушення ритму і провідності серця, аритмія, тахікардія
  - підвищення/зниження артеріального тиску
  - надмірні зусилля під час виконання заняттєвої активності
  - втома
- Засоби та методи:
- опитування, бесіда
  - спостереження
  - функціональні тести
  - пульсооксиметрія
  - вимірювання артеріального тиску
  - вимірювання частоти серцевих скорочень

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)